

ŞAĞIRD NAİLİYYƏTLƏRİNİN QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

AYDIN ƏHMƏDOV

Təhsil Nazirliyinin şöbə müdiri, respublikanın əməkdar müəllimi

TALİB ŞƏRİFOV

fizika-riyaziyyat elmləri namizədi, respublikanın əməkdar müəllimi

ƏNVƏR ABBASOV

Kurrikulum Mərkəzinin direktoru, respublikanın əməkdar müəllimi

Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsinə dair müasir baxışlar və konseptual yanaşmalar nəzərdən keçirilmişdir. Qiymətləndirmənin məqsədləri, əsas növləri, qiymətləndirmə standartlarının və qiymətləndirmə vasitələrinin hazırlanması texnologiyası ətrafı izah olunmuş, bir neçə fənn üzrə nümunələr təqdim edilmişdir.

Fənlər üzrə məzmun standartlarının müəyyən olunmasında əsas məqsəd həmin standartların hər bir şagird tərəfindən mənimsənilməsi istiqamətində hədəflərin təyin edilməsidir. Qəbul edilmiş standartlara uyğun bilik və bacarıqlara nail olmaq üçün hər bir şagirdin fəaliyyəti fasiləsiz stimullaşdırılmalı, onların daha yüksək səviyyəli standartları mənimsəməsi üçün zəruri şərait yaradılmalıdır [1]. Optimal vəziyyətdə heç bir şagirdin tədris ili boyunca geri qalmasına imkan verilməməli, əksinə, hər bir şagirdin irəliləməsi diqqət mərkəzində olmalıdır. Bu baxımdan şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi davamlı, dinamik və bir çox hallarda rəsmi olmayan prosesdir. Bu prosesdə müəllimlərin şagirdlər üzərində müşahidəsi, şagirdlərin sinif işləri və ev tapşırıqlarını yerinə yetirmələri, yazılı və şifahi cavabları əhəmiyyətlik baxımından eyni dərəcədə vacibdir.

Düzgün həyata keçirilmiş qiymətləndirmənin nəticələri müəllimin fəaliyyəti, bu fəaliyyətin şagirdlərin tələbatına nə dərəcədə cavab verməsi, habelə kurrikulumda, planlaşdırmada və dərslərdə müvafiq dəyişikliklərin aparılması zərurəti haqqın-

da qərar qəbul etməyə imkan verir.

Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi şagirdin biliklərə yiyələnmək, onlardan istifadə etmək, nəticə çıxarmaq bacarıqları haqqında məlumatların toplanması prosesi kimi qəbul edilir və aşağıdakı məqsədlərə xidmət edir:

- *şagird irəliləyişlərinin (geriləmələrinin) izlənilməsi (monitorinqi);*
- *təlim prosesində qərarların qəbulu;*
- *şagirdin təlim nəticələrinin qiymətləndirilməsi;*
- *kurrikulumun qiymətləndirilməsi.*

Qiymətləndirmə və təlim proseslərinə təhsilin qarşılıqlı əlaqədə olan iki tərəfi kimi baxılır. Sistemli proses olan qiymətləndirmə təlim nəticələri ilə maraqlı tərəflər arasında səmərəli əks-əlaqə vasitəsi kimi aşağıdakı komponentləri əhatə etməklə qurulur:

Qiymətləndirmə məlumatları. Bunlara şagirdlərin nailiyyətləri və təlimə münasibətləri, müəllimin hazırlıq səviyyəsi, fənn kurrikulumlarının xarakterik cəhətləri, təlim resurslarının bölgüsünü əks etdirən məlumatlar və fəaliyyətlərin icra mexanizmləri daxildir.

Məlumatların toplanması. Bu proses testlərin keçirilməsi, şagird tapşırıqlarının yoxlanılması, sinifdə müsahibələrin aparılması, fənn kurikulumlarının icra keyfiyyətinin, şagird və müəllimlərin fəaliyyətlərinin müşahidəsi, qiymət cədvəlləri və digər məktəb sənədlərinin təhlil edilməsi kimi üsullarla həyata keçirilir.

Qiymətləndirmə nəticələri. Həmin nəticələrdən tədris prosesinin planlaşdırılması və istiqamətləndirilməsi, qiymət ballarının hesablanması, müqayisələrin aparılması, təhsil sənədlərinin və lisenziyaların verilməsi, təhsilin bir pilləsindən digərinə keçilməsi, pedaqoji nəzəriyyələrin formalaşdırılması, təhsil siyasətinin qurulması və onun təsirliliyinin monitorinqinin aparılması, təlim resurslarının bölgüsü, kurikulumun və tədrisin keyfiyyətinin dəyərləndirilməsi zamanı istifadə olunur, eyni zamanda geniş ictimaiyyəti məlumatlandırmaq məqsədi daşıyır.

Qiymətləndirmə standartları. Bu standartlar təhsilin keyfiyyətini qiymətləndirmək üçün əsas meyarları təyin edir, şagird nailiyyətlərinin və təhsil imkanlarının qarşılıqlı dəyərləndirilməsi üçün istifadə olunan qiymətləndirmə üsulları və vasitələrinin keyfiyyətini təsvir edir, qiymətvərmə prosesinin qanuniliyinə zəmanət verir.

Bütün növ qiymətləndirmələrin aparılmasında aşağıdakı prinsiplərə riayət olunur:

- ✓ məqsədəuyğunluq;
- ✓ nailiyyətlərin və təhsil imkanlarının qarşılıqlı dəyərləndirilməsi;
- ✓ toplanmış məlumatların keyfiyyətcə müvafiqliyinin və etibarlılığının təmin olunması;
- ✓ qiymətləndirmədə şəffaflıq, ədalətlik, qarşılıqlı razılaşma və əməkdaşlıq;
- ✓ təlim fəaliyyətində qiymətləndirmə nəticələrinin inkişafetdirici rolunun təmin olunması [2].

Əsas qiymətləndirmə növləri.

Məzmun standartlarının mənimsənilməsi istiqamətində, əsasən, aşağıdakı qiymətləndirmə növlərindən istifadə olunur və onların hər biri aşağıda qeyd edilən müvafiq məsələlərə aydınlıq gətirmək məqsədi daşıyır [3]:

① **İlkin səviyyənin qiymətləndirilməsi (diaqnostik qiymətləndirmə).** Şagirdlər əsas bilik və bacarıqlara müəyyən dərəcədə malikdirlərmi? Şagirdlər tədris olunmuş materialın hansı hissəsini bilirlər?

② **İrəliləyişlərin monitorinqi (formativ qiymətləndirmə).** Standartların mənimsənilməsinə doğru şagirdlər kifayət qədər irəliləyə bilirlərmi?

③ **Yekun (summativ) qiymətləndirmə.** Şagirdlər verilmiş standart və ya standartlar qrupunda müəyyən edilmiş məqsədlərə çatmışlarmı?

Qiymətləndirmənin bu növləri şagirdləri hər bir fənnin məzmun standartlarında göstərilən əsas bilik və bacarıqların əldə olunmasına yönəlmiş fəaliyyət istiqamətləri ilə təmin edir.

İlkin səviyyənin qiymətləndirilməsi (diaqnostik qiymətləndirmə) şagirdin artıq nələri bildiyini müəyyən edir və təlimin düzgün qurulmasında müəllimə köməklik göstərir. Təlim prosesində düzgün istiqamətləndirilmiş şagird öyrənilmiş materialın təkrarına vaxt itirmir, həmçinin onun üçün başa düşülməyən və ya tanış olmayan material qalmır.

İlkin səviyyənin qiymətləndirilməsində suallar bir-biri ilə elə əlaqələndirilib tənzimlənməlidir ki, onların bəziləri şagirdin hansı biliklərə malik olduğunu, digərləri isə yeni materialı mənimsədiyi güman olunan şagirdləri müəyyən etsin. Əgər ilkin səviyyənin qiymətləndirilməsi şagirdlərin sinifdəki fəaliyyətini müqayisə etmək və ya sonrakı inkişafını qiymətləndirmək üçün ilkin məlumat bazasını yaratmaq məqsədi ilə istifadə olunursa, onda bu suallar əsas psixometrik tələblərə cavab verməlidir.

Şagird irəliləyişlərinin monitorinqi (formativ qiymətləndirmə) vasitəsilə tədrisin düzgün istiqamətləndirilməsi həyata keçirilir, alternativ üsul və mənbələrdən istifadə və ya şagirdin daha da irəliləməsi üçün ona əlavə impulsun verilməsi barədə ehtiyaclar müəyyənləşdirilir.

Qəbul edilmiş standartların reallaşmasına istiqamətlənən irəliləyişlərin monitorinqi (formativ qiymətləndirmə) sinifdə hər bir şagirdin inkişafının hərəkətverici amilinə, təlimin həlledici komponentinə çevrilir. Müəllim yalnız belə monitorinq vasitəsilə tədris prosesini tənzimləyir, bütün şagirdlərin irəliləyişlərini təmin edir, eyni zamanda uğur qazana bilməyən şagirdlərin ehtiyaclarını öyrənərək onlara əlavə köməklik göstərir. Bu mənada şagirdlərin faktik fəaliyyətinin nəticələri müəllim üçün real indikatorlara çevrilir.

Monitorinqlər müəyyən anlayışların mənimsənilmədiyini müşahidə etmək və ev tapşırıqlarını nəzərdən keçirməklə, yaxud daha formal qiymətləndirmə tipindən istifadə etməklə aparıla bilər. Monitorinqlərin hansı formada aparılmasından asılı olmayaraq, onlar müntəzəm xarakter daşımalıdır. Bundan əlavə, hər altı həftədən gec olmayaraq şagirdlərin standartlar üzrə nailiyyətlərinin daha ümumi monitorinqi təşkil edilməlidir.

Növbəti mərhələdə monitorinq şagirdlərin əldə etdiyi nailiyyətlərin mövcud standartlara uyğunluğunu öyrənmək məqsədi ilə aparılır. Bu prosesdə toplanmış məlumatlar tədris prosesinin tənzimlənməsində mühüm əhəmiyyət daşıyır. Həmin məlumatlar əsasında müəllim aşağıdakı suallara cavab axtarır və müəyyən nəticəyə gəlir:

- *Mən irəli getməliyəm, yoxsa hansısa bir hissəyə daha çox vaxt sərf etməliyəm?*
- *Şagirdlər öyrəndiklərini sərbəst tətbiq edə biləcəklərimi, yoxsa əlavə məşğələlərin aparılmasına ehtiyac vardır?*
- *Planlaşdırılmış tədrisi bir neçə şagird*

üçün və ya hamı üçün sürətləndirilmiş formada apara bilərəmmi? Əgər belədirsə, bunun üçün ən yaxşı yol hansıdır?

Yekun (summativ) qiymətləndirmə standart və ya standartlar qrupunda müəyyən olunmuş məqsədlərə şagirdlərin hansı səviyyədə nail olduqlarını müəyyən edir. Yekun (summativ) qiymətləndirmə aşağıdakı suallara cavab verir: Şagird materialı bilir və başa düşürmü? Bildiklərini tətbiq edə bilirmi? Daha irəli getmək üçün lazımı səviyyəyə çatmışdır mı?

Yekun (summativ) qiymətləndirmə standartların mənimsənilməsi istiqamətində şagirdlərin əldə etdiyi irəliləyişləri dəyərləndirir. Bu qiymətləndirmə növü mövzunun, bəhs və bölmənin, yaxud da tədris ilinin sonunda eyni qaydada həyata keçirilir. Yekun (summativ) qiymətləndirmənin ən mühüm cəhəti şagirdlərin mənimsədiklərini tətbiq etmə qabiliyyətinə nə dərəcədə malik olduqlarını aşkara çıxarmaqdır.

Yekun (summativ) qiymətləndirmənin bu xüsusiyyəti müəllimlərin "testyönümlü tədris"lə bağlı narahatlığını aradan qaldırır. Yekun qiymətləndirmə fənnin məzmun standartlarının tərtibi üçün aparıcı rol oynamır, əksinə, qiymətləndirmənin bu standartlar əsasında aparılmasını təmin edir. Bundan əlavə, yekun qiymətləndirmə əldə olunan bilikləri tam əks etdirmir, lakin o, mənimsəmə səviyyəsinin etibarlı və adekvat göstəricisinə çevrilir.

Göstərilən qiymətləndirmə növlərinə əsaslanan məktəbdaxili qiymətləndirmə aşağıdakı əsas komponentləri əhatə edir:

- *şagird nailiyyətlərinin və irəliləyişlərinin monitorinqi;*
- *şagird fəaliyyətinin təlim standartlarına uyğunluğunun müəyyənləşdirilməsi (kurrikulum üzrə qiymətləndirmə);*
- *ümumtəhsil pillələri üzrə yekun qiymətləndirmənin (buraxılış imtahanlarının) aparılması.*

Qiymətləndirmə standartlarının və

qiymətləndirmə vasitələrinin (testlərin) hazırlanması.

Hər bir fənn kurikulumunda məzmun standartları və onların mənimsənilməsi üçün istifadə olunan strategiyalarla yanaşı, nail olunmuş təlim nəticələrinin, əldə edilmiş bilik və bacarıqların qiymətləndirilməsi üçün müvafiq qiymətləndirmə standartlarının nümunələri də əhatə olunur [4].

■ **Məzmun standartları** integrativ təlim nəticələri olub şagirdin müvafiq bilik, bacarıq və dəyərlərə nail olmaqla səviyyəyə dəyişməsinə təmin edir.

■ **Qiymətləndirmə standartları** məzmun standartlarının hansı səviyyədə reallaşdığını yoxlamaqla baş vermiş dəyişikliklərin dərəcəsini müəyyən edir.

Qiymətləndirmə standartlarının təyin edilməsində **imtahana əsaslanan metod** vasitəsilə bütün maraqlı tərəflərin razılığı əsasında müvafiq siniflər üzrə milli səviyyədə yekun qiymətləndirmə (imtahan) keçirilir, nəticələr təhlil olunmaqla standartlar təyin edilir. Məsələn:

* **minimum:** şagirdlərin 90-100%-i tərəfindən əldə olunan standartlar;

* **yüksək:** şagirdlərin ən yaxşı halda 30%-i tərəfindən əldə olunan standartlar.

Qiymətləndirmə standartlarının təyin edilməsində **kurrikulumyönlü metoda** daha çox üstünlük verilir. Bu metoda görə:

⇒ **qiymətləndirmə standartları milli kurikulumda əks olunmuş nailiyyətlərə (nəticələrə) uyğun hazırlanır və faktik olaraq şagirdlərin nəyi bacardığına dair ölçmələrə deyil, mütəxəssis mühakimələrinə əsaslanır;**

⇒ **bütün məktəblərin, müəllimlərin təmsil olunduğu orqanların və digər maraqlı tərəflərin müzakirələri əsasında standartlara düzəlişlər edilir və arzuolunan nailiyyət səviyyələrinə dair ortaq fikir yaranır.**

Qiymətləndirmə standartları 4 səviyyə üzrə **qiymətləndirmə sxemləri (QS)** şəklində hazırlanır. QS xüsusi növ qiymət-

ləndirmə şkalasıdır və iki əsas məsələni əhatə edir:

1. **Mən nəyi qiymətləndirməliyəm (obyekt, məzmun, aspektlər, tərəflər, xüsusiyyətlər)?**

2. **Aşağı, orta və yuxarı nailiyyət səviyyələrinin xüsusiyyətlərini necə müəyyənlədirmək olar?**

Səviyyə-1 ən aşağı, səviyyə-4 isə ən yüksək səviyyəni əks etdirir. Səviyyə-1 və səviyyə-2 əksər şagirdlər, səviyyə-3 və xüsusilə səviyyə-4 isə daha istedadlı şagirdlər üçün nəzərdə tutulur.

QS-lər qiymətləndirmənin daha ədalətli, obyektiv, etibarlı və ardıcıl həyata keçirilməsinə imkan verir, müəllimləri tədrisin səmərəliliyi ilə bağlı faydalı məlumatlarla təmin edir və tələb edir ki, hər bir müəllim müvafiq şərtlər üzrə öz meyarlarını müəyyənləşdirsin. QS-lər şagirdin işini qiymətləndirmək üçün müəllimin sərf etdiyi vaxtı azaldır, keyfiyyət səviyyələri vasitəsilə müxtəlif qabiliyyətə malik şagirdlərin təhsil aldığı sinifləri nəzərə almağa şərait yaradır.

QS-lər fəaliyyətin qiymətləndirilməsi zamanı istifadə olunan meyarlarla bağlı şagirdlərin məlumatlandırılmasını, onların işinin necə qiymətləndiriləcəyini və onlardan nələrin tələb olunacağını aydın şəkildə göstərməklə konkret məqsəd və tələbləri (meyarları) müəyyən edir. QS-lər şagird işlərinin keyfiyyətini daha yaxşı qiymətləndirməklə təlim prosesində irəliləyişlərin qiymətləndirilməsi üçün çərçivə təyin edir, işlərin keyfiyyəti ilə bağlı əks tərəfə məlumat verilməsini təmin edir. QS-lər mahiyyət etibarilə iki növə ayrılır:

1. **Holistik QS** şagirdin işi ilə bağlı ümumi təəssürat yaradır və əksər hallarda fəaliyyət səviyyələrini əks etdirən 4-5 ballıq şkalaya əsaslanır. Bu növ QS-lər sürətli qiymətləndirmə aparmaqla şagird nailiyyətləri haqda ümumi mənzərəni təsvir edir.

2. **Analitik QS** şagirdin ayrı-ayrı fəaliyyət sahələri üzrə qiymətlərini təyin edir.

Qiymətləndirmədə, əsasən, 4-5 ballıq şkaladan istifadə edilir. Bu zaman şagirdlərin fəaliyyəti ardıcıl qiymətləndirilməklə onların nailiyyətləri haqqında daha ətraflı informasiya verilir, lakin qiymətləndirmə üçün daha çox vaxt tələb olunur.

QS-in elementləri:

- * *qiymətləndiriləcək əsas sahələr;*
- * *nailiyyətin müxtəlif səviyyələrini dəyərləndirmək üçün qiymətləndirmə şkalası;*
- * *səviyyə üzrə etiket: nailiyyət səviyyəsini təsvir edən söz və ya rəqəm;*
- * *səviyyə deskriptoru: nailiyyət səviyyəsini daha müfəssəl təsvir edən söz (ifadə);*
- * *səviyyə indikatorları: hər bir nailiyyət səviyyəsi üzrə diqqət yetiriləcək məsələyə aid konkret nümunələr;*
- * *standart: nail olunması nəzərdə tutulan nəticə.*

QS-lər vasitəsilə qiymətləndirmə standartlarının hazırlanması aşağıdakı ardıcılıqla aparılır:

- ▶ *təlim məqsədi təyin edilir (bilik, bacarıq, münasibət, nəticə), şagirdlərin nəyi bilməsi və bacarması barədə mülahizələr dəqiqləşdirilir;*
- ▶ *qiymətləndirmə məqsədi seçilir (diaqnostik, formativ, summativ);*
- ▶ *hansı növ qiymətləndirmə sxemlərindən istifadə edilməsi barədə qərar verilir (holistik, analitik);*
- ▶ *qiymətləndirmənin aspektləri (bilik və bacarıqlar, onların əldə olunması yolları, tətbiqi və s.), yaxud əsas sahələri müəyyənləşdirilir və təsvir edilir;*
- ▶ *müxtəlif nailiyyət səviyyələri keyfiyyət baxımından müəyyənləşdirilir və təsvir edilir;*
- ▶ *nailiyyət səviyyələrinin qiymətləndirmə ballarına görə sayı dəqiqləşdirilir;*
- ▶ *səviyyə deskriptorlarının (təsviri indikatorlar) növləri (kəmiyyət, normativ, deskriptiv) seçilir. Deskriptiv növ seçilsə, bütün nailiyyət səviyyələrinin sözlə təsviri verilir;*
- ▶ *hər bir səviyyə üzrə müxtəlif nümunəvi*

şagird tapşırıqları hazırlanır;

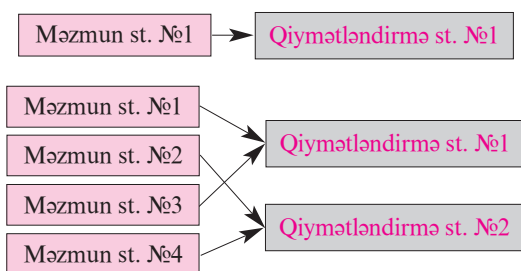
- ▶ *zərurət yaranarsa, qiymətləndirmə sxemi nəzərdən keçirilir və lazımi dəyişikliklər edilir.*

Qiymətləndirmənin hər bir aspekti üzrə səviyyə deskriptorları müvafiq qiymətləndirmə sahəsinin və səviyyəsinin mahiyyətini, məzmununu təsvir edir. Səviyyə deskriptorları tərtib edilərkən aşağıdakılar nəzərə alınır:

- ▶ *şagirdlərin başa düşəcəyi sadə dildən istifadə edilməsi, fikirlərin qısa və sadə ifadə olunması;*
- ▶ *"pis", "orta səviyyəli", "kafi", "yaxşı" və ya "əla" kimi qeyri-müəyyən və formal deskriptorlardan istifadə edilməməsi;*
- ▶ *imkan daxilində müşahidə oluna bilən bacarıqların və ya təlim nəticələrinin xüsusiyyətlərinin təsvir edilməsi;*
- ▶ *qiymətləndirmə səviyyələrinin sərhədlərinin optimal müəyyənləşdirilməsi, qəbul edilmiş intervalların bərabərliyi;*
- ▶ *səviyyələr şkalasının şagird nailiyyətlərini tam əhatə etməsi;*
- ▶ *nailiyyət səviyyələri üzrə təsvirlərin məzmununun eyni üslub və formada tərtib edilməsi;*
- ▶ *fəaliyyət səviyyələrinin bütün aspektlər üzrə uyğun olması (bir aspekt üzrə 4-cü səviyyə qiymətinin digər aspekt üzrə 4-cü səviyyə qiyməti ilə müqayisə oluna bilməsi);*
- ▶ *əvvəlcə "ən yüksək", sonra isə "ən aşağı" səviyyələrin müəyyənləşdirilməsi, daha sonra isə "aralıq" səviyyələrin hazırlanması.*
- ▶ *ən yüksək səviyyənin real olması;*
- ▶ *ən aşağı səviyyənin yalnız çatışmazlıqları deyil, həmçinin minimal nailiyyətin xüsusiyyətlərini əks etdirməsi.*

Qiymətləndirmə standartları hazırlanarkən aşağıdakı amillərə diqqət yetirilir:

- ▶ *bəzi məzmun alt-standardlarının hər birinə ayrılıqda olmaqla, bəzilərinə isə qrup halında bir qiymətləndirmə standartı hazırlana bilər, məsələn:*

► məzmun alt-standartı qiymətləndirmə üçün az əhəmiyyətli olduqda ona qiymətləndirmə standartı hazırlanmaya bilər;

► bir sıra hallarda hər hansı bir məzmun alt-standartı üçün qiymətləndirmə standartının hazırlanması mümkün olmaya bilər.

Məhz bu səbəblərə görə qiymətləndirmə standartlarının hazırlanmasında baza rolu oynayan və təlim standartlarını, gözlənilən təlim nəticələrini təyin edən hər bir fənn kurikulumu, adətən, qiymətləndirmə standartları toplusundan daha əhatəli və geniş hazırlanır. Bəzən də bir sıra qiymətləndirmə standartları kurikulumda aşkar əks olunmasa da, müxtəlif qiymətləndirmə tədbirlərində onlardan istifadə edilir.

Qiymətləndiriləcək bacarıqların təyin olunması prosesində onların idraki xarakterdə olması xüsusilə nəzərə alınır ki, bu da qiymətləndirmə tapşırıqlarının mürəkkəblik səviyyəsinin müəyyən olunmasında vacib şərt hesab olunur, mənimsəmənin əsas xüsusiyyətlərini (məntiqi düşünmə, prosedurların yerinə yetirilməsi, anlayışların dərk edilməsi, problemlərin həlli) əhatə edir.

Nəzərə alınmalıdır ki, aşağı səviyyəli suallar yalnız sadə prosedurların yerinə yetirilməsinə, elementar konsepsiyaların dərk edilməsinə, sadə problemlərin həllinə yönəldilir. Yüksək səviyyəli suallardan isə şagirdlərdə məntiqi düşünmək, anlayışları hərtərəfli dərk etmək, mürəkkəb prosedurları yerinə yetirmək və qeyri-standart problemləri həll etmək bacarıqlarının formalaşdırılmasında istifadə olunur.

Şagirdlərin məzmun standartlarına nə dərəcədə nail olduğunu ölçmək və qazanılmış bacarıqlar üzrə yekun (summativ)

qiymətləndirmələr aparmaq üçün qiymətləndirmə vasitələrinin (testlərin) hazırlanması aşağıdakı ardıcılıqla aparılır:

1 *qiymətləndirmə vasitələrinin (testlərin) hazırlanması prosesində testlərin məqsədəuyğunluğu (məhz “nəzərdə tutulanan” qiymətləndirilməsi) və etibarlılığı (real məlumatlara əsaslanması);*

2 *səmərəlilik üçün hər sinif üzrə nisbətən az (<10) və nisbətən çox (>10) məzmun standartına malik olan iki fənn qrupunun müəyyənləşdirilməsi (Birinci halda tədris və təlim məhdud sayda bacarığın aşılmasına yönəldilir. İkinci halda isə bir neçə il tədris olunan fənn vasitəsilə şagirdlərin daha çox sayda bacarıq və vərdişlərə nail olmaları nəzərdə tutulur);*

3 *yekun (summativ) testlərdə bütün standartların representativ (təmsiledici) seçiminin təmin olunması (Əgər az sayda məzmun standartı mənimsənilibsə, bütün standartlar imtahanda təmsil oluna bilər. Çox sayda standart mənimsənilmədiyi təqdirdə isə hər bir standart ilə bağlı müxtəlif səviyyələr üzrə 1-dən çox sualın verilməsi məqsədəuyğundur. Qeyd etmək lazımdır ki, yekun qiymətləndirmədə hər bir standartı yalnız bir sual vasitəsilə əhatə etmək münasib üsul sayılmır);*

4 *yekun (summativ) testlərdə bütün səviyyələr üzrə də representativ seçimin təmin edilməsi (Tapşırıqlar hətta orta səviyyəli uşaqlar tərəfindən də yerinə yetirilən olmalıdır. Tədris prosesinin sonunda bütün səviyyələr üzrə sualların obyektiv bölgüsü aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir: səviyyə-1 üzrə suallar 20%, səviyyə-2 üzrə suallar 30%, səviyyə-3 üzrə suallar 30%, səviyyə-4 üzrə suallar 20%).*

Yekun qiymətləndirmənin aparıldığı mərhələlərdə məzmun standartlarına uyğun olaraq, səviyyələr üzrə qiymətləndirmə sualları aşağıdakı qaydada seçilir:

Nümunə 1

(məzmun standartlarının sayı az olduqda)

Mərhələ	Standartın nömrəsi	Səviyyə
1	I	1
	II	1
	III	1
2	I	1+2
	II	1+2
	III	1+2
3	I	1+2+3
	II	1+2+3
	III	1+2+3
4	I	2+3+4
	II	2+3+4
	III	2+3+4
İlin sonu	I	1+3
	II	2+4
	III	1+2+3+4

Nümunə 2

(məzmun standartlarının sayı çox olduqda)

Mərhələ	Standartın nömrəsi	Səviyyə
1	I	1+2
	II	2+3
	III	3+4
	IV	1+3
	V	2+4
2	VI	1+2
	VII	2+3
	VIII	3+4
	IX	1+3
	X	2+4
3	XI	1+2
	XII	2+3
	XIII	3+4
	XIV	1+3
	XV	2+4
İlin sonu	I	1+2
	IV	2+3
	VII	3+4
	XI	1+3
	XIV	2+4

ƏDƏBİYYAT

Məzmun standartları əsasında hazırlanmış qiymətləndirmə standartlarına dair nümunələr Ana dili (I sinif)

Məzmun standartları	Səviyyə	Qiymətləndirmə standartları
<p>Şagird yazı texnikasına və ilkin yazı bacarıqlarına yiyələndiyini nümayiş etdirir:</p> <p>➤ Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.</p> <p>➤ Hərfləri kalliqrafik cəhətdən düzgün yazır və bitişdirir.</p> <p>➤ Əl yazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.</p> <p>➤ Marağına uyğun seçdiyi kiçikhəcmli nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.</p> <p>➤ Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rabitəli mətn yazır.</p> <p>➤ Sinif səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş sadə əməli yazılar (məktub, açıqca) yazır.</p>		Şagirdin yazı texnikasına və ilkin yazı bacarıqlarına yiyələndiyini nümayiş etdirməsinə dair QS-lər
	4	Hərfləri genetik prinsip üzrə qruplaşdırıb düzgün yazır.
	3	Hərfləri kalliqrafik cəhətdən düzgün yazır.
	2	Hərflərin elementlərini düzgün yazır və bitişdirir.
	1	Ştrix və bordürləri düzgün yazır.
	4	Kiçikhəcmli nəzm nümunəsinin məzmununu bir neçə cümlə ilə qısa şəkildə yazır.
	3	Marağına uyğun seçdiyi kiçikhəcmli nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.
	2	Kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.
	1	Əl yazısı ilə yazılmış sözləri (25-30 söz) üzündən köçürür.
	4	Məlumat xarakterli kiçik məktublar yazır.
	3	Təbrik məzmunlu kiçik açıqca yazır.
	2	Müşahidə xarakterli rabitəli mətn yazır.
	1	Müşahidə əsasında bir neçə cümlə (rabitəli, yaxud rabitəsiz) yazır.

Riyaziyyat
(I sinif)

Məzmun standartları	Səviyyə	Qiymətləndirmə standartları	
<p>Şagird say və ədəd anlayışlarını, onlar arasındakı əlaqəni başa düşdüyünü nümayiş etdirir:</p> <p>➤ 20 dairəsində bir-bir düzünə və tərsinə sayır.</p> <p>➤ 10 dairəsində iki-iki ritmik sayır.</p> <p>➤ 20 dairəsində ədədləri oxuyur və yazır.</p> <p>➤ Hər bir ədədə uyğun əşya qrupunu müəyyən edir.</p> <p>➤ Əşyalar çoxluğundan tələb olunan sayda əşyanı ayırır.</p> <p>➤ Böyük ədədin çox sayda əşya qrupuna, çox sayda əşya qrupunun isə böyük ədədə uyğun olduğunu nümunələrlə göstərir.</p> <p>➤ 20 dairəsində ədədləri müqayisə edir, müqayisənin nəticəsini $>$, $<$, $=$ işarələrinin köməyi ilə yazır.</p> <p>➤ Ədədi müəyyən model, sxem, diaqram və riyazi ifadənin köməyi ilə ekvivalent formalarda təsvir edir.</p> <p>➤ Sayı 10 ilə 20 arasında olan əşyalar qrupunu onluq və təklik tərkibinə ayırır, sayda uyğun ədədi rəqəmlərlə yazır və oxuyur.</p> <p>➤ Sıra saylarından istifadə edir.</p>		Şagirdin say anlayışlarının başa düşdüyünü nümayiş etdirməsinə dair QS	
	4	Sıra saylarından istifadə edir.	
	3	20 dairəsində tərsinə ardıcıl saymaqdan çalışma həllində istifadə edir.	
	2	Hesablama prosesində 10 dairəsində iki-iki ritmik saymaqdan istifadə edir.	
	1	20 dairəsində düzünə ardıcıl sayır.	
			Şagirdin ədəd anlayışlarını başa düşdüyünü nümayiş etdirməsinə dair QS
	4	Sayı 10-la 20 arasında olan əşyalar qrupunu onluq və təklik tərkibinə ayırır.	
	3	Ədədin müəyyən model, sxem, diaqram və riyazi ifadənin köməyi ilə ekvivalent formalarda təsvir edilməsinə dair çalışmaları həll edir.	
	2	20 dairəsində ədədləri müqayisə edərək nəticəni $>$, $<$, $=$ işarələrinin köməyi ilə ifadə edir.	
	1	20 dairəsində ədədləri oxumağı və yazmağı bacarır.	
		Şagirdin say və ədəd anlayışları arasındakı əlaqəni başa düşdüyünü nümayiş etdirməsinə dair QS	
4	Müxtəlif sayda əşyalara uyğun ədədlər barədə çalışmaları həll edir.		
3	Böyük ədədin (20 dairəsində) çox sayda əşya qrupuna, çox sayda əşya qrupunun isə böyük ədədə uyğun olduğunu nümayiş etdirir.		
2	Verilmiş ədədə uyğun əşya qrupunu müəyyən edir.		
1	Əşyalar çoxluğundan tələb olunan sayda əşya qrupunun ayrılmasına dair tapşırıqları düzgün yerinə yetirir.		

"Həyat bilgisi"
(I sinif)

Məzmun standartları	Səviyyə	Qiymətləndirmə standartları
<p>Şagird müşahidə etdiyi varlıq və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir:</p> <p>➤ Varlıq və hadisələri əlamətlərinə görə fərqləndirir.</p> <p>➤ Varlıq və hadisələri sadə şəkildə təsvir edir.</p>		Şagirdin müşahidə etdiyi varlıq və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirməsinə dair QS
	4	Müşahidə etdiyi varlıq və hadisələrin mahiyyətini nümunələrlə sadə formada şərh edir.
	3	Varlıq və hadisələrin təbiətdəki rolunu müqayisə edir.
	2	Ətrafdakı varlıq və hadisələri əlamətlərinə görə qruplaşdırır.
	1	Ətrafdakı varlıq və hadisələri adlandırır.

1. Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı. Azərbaycanın təhsil siyasəti (1998-2004), I kitab. Bakı, "Çaşıoğlu", 2005.

2. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası (Milli Kurrikulumu). "Azərbaycan məktəbi" jurnalı, 2007, №2.

3. M.Mərdanov, R.Ağamalıyev, A.Meh-

rabov, T.Qardaşov. Təhsil sistemində monitorinq və qiymətləndirmə. Bakı, "Çaşıoğlu", 2003.

4. T.Şərifov. Azərbaycan Respublikasının ümumi təhsil sistemində yeni qiymətləndirmə siyasəti. "Azərbaycan məktəbi" jurnalı, 2006, №4.

Ayдын Ahmadov, Talib Sherifov, Anvar Abbasov

Assessment of the student achievements

Modern looks and conceptual approaches to the assessment of the student achievements are looked through. Aims of assessment, main kinds, technology of preparation of the standarts and means of assessment are widely explained, examples on a few subjects are presented.

Айдын Ахмедов, Талыб Шарифов, Анвар Аббасов

Оценивание достижений учащихся

Представлены современные взгляды и концептуальные подходы к вопросам оценивание достижений учащихся. Указывается что, новые требования к результатам обучения, в школе предполагают необходимость всесторонне и объективно оценивать успехи в достижении планируемых результатов обучения учащимся, его отношение к учебе и динамику развития каждого ученика. Подробно объясняются основные виды оценивания, технология подготовки оценочных стандартов и оценочных средств.